

МОДЕЛЬНА УСТАНОВА ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ: ВІД КОНЦЕПТУ ДО ВТІЛЕННЯ В ЖИТТЯ

Кернякевич-Танасійчук Ю. В.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри судочинства*

*Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Реформа кримінально-виконавчої системи, розпочата у 2016 році [1] набула ознак триваючого характеру, що обумовлюється передусім постійним недофінансуванням системи виконання покарань або іншими словами кажучи: фінансування її за «залишковим принципом». В умовах воєнного стану перед кримінально-виконавчою системою постали нові виклики та завдання, які раніше не були властивими для цієї інституції, до прикладу, утримання військовополонених, що потребує організаційних, технічних та матеріальних затрат; внаслідок бомбардувань та ракетних обстрілів було зруйновано 11 установ; зазнали пошкодження інфраструктури 14 установ Державної кримінально-виконавчої служби України, роботу яких сьогодні відновлено [2]. Тому, очевидно, що за існуючих умов воєнного часу сподіватися на збільшення державного фінансування органів та установ виконання покарань, вкрай складно, однак рухатися у напрямку гуманізації процесу виконання-відбування покарань потрібно, враховуючи незмінний поступальний євроінтегаційний курс України.

Відтак «створення належних умов тримання засуджених та осіб, взятих під варту» – є однією з основних цілей Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року, яка передбачає «створення гуманного середовища, забезпечення безпечності тримання, прав засуджених та осіб, взятих під варту, приведення матеріально-технічного забезпечення установ виконання покарань та слідчих ізоляторів і умов тримання у відповідність з вимогами національного законодавства та міжнародно-правових актів» [3].

Водночас серед завдань з реалізації цієї стратегічної цілі передбачено «створення модельної пенітенціарної установи» [3]. З огляду на походження слова «модель» з латинської *modulus*, що тлумачиться як «міра, аналог, зразок, взірць» [4], модельною доцільно вважати взірцеву установу, яку варто брати за зразок при створенні інших чи приводити у відповідність до якої потрібно інші установи виконання покарань.

Як зазначає заступниця Міністра юстиції Олена Висоцька: «Мін'юстом розроблено концепт модельної в'язниці, яка передбачатиме апробовані кращі західноєвропейські практики та знайде свою реалізацію у проєкті «Модельна в'язниця». Об'єктом для його реалізації обрано Уманську виправну колонію № 129» [5].

Безперечно, таку ініціативу слід вітати. Водночас варто позитивно оцінити перехід від категорії «виправної колонії» до «в'язниці», відтак від покарань у вигляді: позбавлення волі на певний строк, довічного позбавлення волі до ув'язнення на певний строк, довічного ув'язнення, що також знайшло відображення у пп. 1, 2 ч. 1 ст. 3.2.1 проєкту Кримінального кодексу України [6].

Як слушно підкреслює А. Х. Степанюк: «Позбавлення волі слід розглядати як історичне явище, породжене і виплекане радянщиною, яке має піти у небуття слідом за Радянським Союзом. Замість позбавлення волі як витвору радянської влади необхідно застосовувати тюремне ув'язнення, яке має відбуватись у сучасних в'язницях, де на місце виконання-відбування покарання має прийти гуманне поводження з ув'язненими, як того вимагають Європейські тюремні правила (2006 р.), спрямоване на надання їм допомоги, наповнене піклуванням і турботою про цих членів суспільства, які опинились у скрутних життєвих обставинах, гарантування безпечних для здоров'я і життя умов перебування в установі відбування покарання. Для всього світу, в тому числі і для України, взірцем в'язниці має бути норвезька тюрма середнього рівня безпеки Халден, яка побудована як поселення» [7, с. 34–35].

На застосуванні норвезького досвіду наголошував і Міністр юстиції Денис Малюська. За його твердженням «концепцію модельної в'язниці готували канадські партнери, а більшу частину підходів і методик перейняли у Норвегії, де подібні в'язниці – норма» [8].

Відтак, запозичення передових зарубіжних практик роботи із засудженими з метою забезпечення безпеки та належних умов відбування покарань, пов'язаних з ізоляцією, створення сприятливих умов для їх подальшої ресоціалізації є добрим вектором руху на шляху удосконалення функціонування кримінально-виконавчої системи, її гуманізації. Тому, підтримуючи урядові інтенції щодо концепту створення «модельної в'язниці», сподіваємося на їх якомога швидше втілення у життя.

Література:

1. Наступного року в Україні розпочнеться реформа пенітенціарної служби, – Петренко. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-nastupnoho-roku-v-ukrayini-rozpochnetsya-reforma-penitentsiarnoyi-sluzhby-petrenko> (дата звернення: 19.10.2023).
2. Олена Висоцька: 500 днів повномасштабної війни. Українська в'язнична система продовжує виконувати усі свої завдання, незважаючи на війну. URL: <https://kvs.gov.ua/new/note/13155/> (дата звернення: 19.10.2023).
3. Про схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022–2024 роках: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.12.2022 р. № 1153-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2022-%D1%80#n10> (дата звернення: 19.10.2023).
4. Модель / Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%8C> (дата звернення: 19.10.2023).
5. Олена Висоцька: оновлення інфраструктури пенітенціарної системи – це питання як безпеки суспільства, так й іміджу України. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/olena-visotska-onovlennya-infrastrukturi-penitentsiarnoi-sistemi-tse-pitannya-yak-bezpeki-suspilstva-tak-y-imidju-ukraini> (дата звернення: 19.10.2023).
6. Контрольний проєкт нового Кримінального кодексу України станом на 14.10.2023 р. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/10/15/kontrolnyj-tekst-proyektu-kk-14-10-2023.pdf> (дата звернення: 19.10.2023).
7. Степанюк А. Х. Колонія чи в'язниця? Погляд на установи виконання покарань з позицій історичного ревізіонізму. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 1(11). С. 20–37.
8. Міністр юстиції планує побудувати в Умані «модельну норвезьку в'язницю». URL: <https://procherk.info/news/7-cherkassy/90728-ministr-justitsiyi-planue-pobuduvati-v-umani-modelnu-norvezku-vjaznitsju> (дата звернення: 19.10.2023).